

LES EXPRESSIONS LLATINES (locucions i citacions)

Expressions d'origen morfològic divers que s'han adaptat a l'ortografia catalana i s'usen com a sintagmes nominals en diferents àmbits.

(En català es poden escriure sense cursiva però a les PAU apareixen tots els llatínismes en cursiva.)

(Un) *accèssit*: (en un concurs), recompensa i reconeixement de qualitat tot i que no s'hagi obtingut el premi.

(En el concurs d'aparadors florals, la meua mare va rebre un *accèssit* perquè el jurat va voler reconèixer la qualitat del seu tot i que no hagués obtingut un dels premis.)

(Una) *addenda*: nota addicional al final d'un escrit, per completar o corregir les coses que cal afegir.

(Com a homenatge al seu pare, que va morir, el cèlebre escriptor ha publicat una carta que el seu pare li havia escrit feia uns anys, que ha estat col·locada com una *addenda* en el seu llibre més famós.)

(Un) *àlies/alias*: per altre nom, dit d'una altra manera

(La Maria va guanyar el premi de literatura sota l'*àlies* "l'escriptora")

(Un) *alter ego*: "l'altre jo", persona de tanta confiança que pot substituir a un mateix, amic íntim del que se'n refia com d'ell mateix.

(L'Anna, la directora executiva, és l'*alter ego* del president de la companyia.)

(Un) *esnob*: persona amatent a acollir tota novetat, pel sol fet que la seva adopció li sembla que és inferior a la seva distinció, intel·ligència, bon gust...

(Vaig confirmar que aquell noi era un *esnob* quan va negar-se a venir amb nosaltres a l'obra de teatre perquè considerava que tan el director com els actors eren mediocres i inferiors al seu estàndard.)

(Un) *ex-libris*: inscripció que algú posa als llibres de la seva biblioteca per indicar que li pertanyen.

(Em van regalar un llibre fantàstic que portava un *ex-libris*.)

(Un) *lapsus*: error, reliscada que es comet per inadvertència parlant o escrivint.

(Va tenir un *lapsus* de memòria quan va haver de respondre aquella pregunta de l'examen que tan s'havia estudiat.)

(Un) *maremàgnum*: literalment "mar gran", confusió, caos, guirigall.

(El meu despatx és un *maremàgnum* de papers i documents.)

(Es va generar un *maremàgnum* d'informacions l'11 de setembre amb l'atemptat terrorista.)

(L') *interim*: en l'endemig, mentrestant, interval entremig...

(Com a conseqüència del descens del General, el Coronel assumirà el mando de l'exèrcit ad *interim*.)

(Un) *memoràndum*: nota destinada a recordar alguna cosa, document que recull dades.

(La secretària de l'escola de música anava redactant un *memoràndum* de la reunió del consell escolar mentre aquesta transcorria.)

(Un) *plus*: més, un afegit.

(Citar i referenciar correctament dona un *plus* de qualitat als treballs.)

(Vam pagar un *plus* pels bitllets d'avió per poder seure tots cinc junts.)

(Una) *postdata*: “després d'allò donat”, allò que s'afegeix a una carta després de que estigui signada i datada.

(El professor, després d'escriure als alumnes un correu amb els continguts de l'examen, va tancar-lo amb una *postdata* que els recordava que l'endemà es trobarien de manera online per fer una classe de repàs.)

(El) *quid*: tema principal i essencial d'una qüestió.

(El *quid* de la qüestió era com era possible que recordés només a partir dels seus poemes preferits, el malalt d'Alzheimer.)

(El) *quòrum*: donat el nombre de votants, mínim de vots favorables que ha de tenir una votació perquè el resultat sigui vàlid. // nombre mínim de membres presents en una assemblea, un consell, una junta perquè els acords que s'hi prenen siguin vàlids.

(La qüestió no va poder ser votada per manca de *quòrum*.)

(Un) *rictus*: obertura de la boca, produïda per la contracció dels músculs de la cara, que dona l'aspecte d'un riure forçat, atribuït a la manifestació d'algun estat d'ànim.

(Tenia els ulls tristos i un *rictus* fred als llavis.)

(El) *súmmum*: grau més alt al qual pot arribar una cosa.

(M'ha encantat com has cuinat. Si portés una mica més de sal i pebre, ja seria el *súmmum*.)

(Per mi, el *súmmum* de la bellesa femenina és la cantant...)

(La) *vis còmica*: “força còmica”, facultat de fer riure.

(Aquella actriu era tan bona perquè destacava per la seva *vis còmica*.)

(Un) *ultimàtum*: condicions definitives que un estat posa a un altre en una negociació diplomàtica, la no acceptació de les quals significa la ruptura de la negociació.

(L'ONU dona al món un *ultimàtum* sobre el canvi climàtic.)

Expressions d'origen morfològic divers que no s'han adaptat a l'ortografia catalana i s'usen en àmbits diferents com a sintagmes nominals en la forma llatina:

(Un) *casus belli*: esdeveniment que dona motiu o pretext a una declaració de guerra, ocasió de guerra, causa / motiu d'enfrontament.

(L'assassinat de l'arxiduc F. Ferdinand d'Àustria l'any 1914 a Sarajevo va ser el *casus belli* que va iniciar la Primera Guerra Mundial.)

(Una) *conditio sine qua non*: condició imprescindible.

(La claredat és una *conditio sine qua non* d'un bon estil periodístic.)

(Un) *modus operandi*: manera o procediment concret de practicar una operació o acció.

(El *modus operandi* de moltes companyies per guanyar clients és oferir els seus serveis gratuïtament durant els primers mesos.)

(Un) *modus vivendi*: manera de viure, mitjà de vida, manera de guanyar-se la vida.

(El *modus vivendi* dels habitants d'aquesta regió és l'agricultura i la pesca.)

(El seu *modus vivendi* és el periodisme però la seva vocació real és l'ensenyament.)

(L') *opera prima*: primera obra, primera realització.

(L'escriptor va estar ahir a la Casa del Llibre signant molts exemplars de la seva *opera prima*.)

(Un) *primus inter pares*: primer entre els seus iguals, el més destacat i important entre altres persones o coses de la mateixa condició o dignitat.

(El rei era el president de la Cort tot i que legalment era un *primus inter pares*.)

(Un) *quid pro quo*: una cosa a canvi d'una altra, malentès, confusió, error que consisteix a prendre una cosa per altra,

(Els negociadors van pactar un *quid pro quo* amb els segrestadors per alliberar als ostatges.)

(Una) *rara avis*: persona que és una excepció, poc habitual.

(Els matrimonis duradors són una *rara avis* avui en dia.)

(Els polítics honrats són *rara avis* al nostre país.)

(L') *statu quo*: l'estat actual de les coses, situació del moment.

(La pressió de l'Europa de l'Est posa a prova l'*statu quo* comunitari.)

(La) *vox populi*: veu del poble, rumor popular, opinió pública.

(Ja és *vox populi* el secret que tan bé intentaven guardar.)

Expressions d'àmbit general amb sentit adverbial temporal:

A *posteriori*: posterior, després, més tard, quan ja s'ha acabat.

(Van emetre un comunicat *a posteriori*, després de conèixer els resultats.)

A *priori*: anterior, abans, abans de començar.

(A *priori* semblava una proposta massa ambiciosa però després van demostrar que amb esforç i dedicació era la millor opció que tenien.)

Ab *illo tempore*: des d'aquell temps

(Les modes tornen, ara són tendència peces de roba que ja es portaven *ab illo tempore*.)

a. m. (*ante meridiem*): abans del migdia.

(Cada dia entre setmana, el despertador em sona a les 7:15 a.m.)

In articulo mortis: en el moment de la mort, expressió que pot significar la benedicció o absolució que un sacerdot dona a un moribund.

(Una de les seves últimes frases, quasi *in articulo mortis*, va ser...)

In extremis: en els últims moments de l'existència, al darrer moment.

(Van salvar l'empresa familiar *in extremis*.)

(Al partit d'ahir, van marcar un gol *in extremis*.)

In fraganti (d'in fraganti): en el moment de fer una acció reprensible.

(La veïna, que anava a regar les plantes, va sorprendre els lladres *in fraganti*.)

Ipsa facto: en conseqüència, immediatament.

(No m'ho esperava però quan vaig anar a viure sola a Barcelona vaig fer amics *ipsa facto*.)

p. m. (post meridiem): després del migdia.

(Acostumo anar a dormir a les 11:30 *p.m.*)

Sine die: sense data concreta, indefinidament.

(Actualment, la situació de la pandèmia fa que s'estiguin ajornant molts actes i concerts *sine die*.)

Expressions d'àmbit general amb sentit adverbial modal:

Ad hoc: per a això, per a la cosa especial de què es tracta, expressament.

(L'afer es va fer tan important que el president va nomenar un jutge *ad hoc*.)

Ad nauseam: fins a l'avorriment.

(Durant el debat, es van repetir els mateixos arguments *ad nauseam* contra el Govern.)

Bis: dues vegades, per segona vegada.

(Els pastorets van acabar amb un *bis* de la cançó més cèlebre per demanda popular.)

Ex aequo: en igualtat de mèrits.

(Enguany dos escriptors novells comparteixen *ex aequo* el primer premi.)

In albis: en blanc, mancat o privat de coneixements.

(Ho va passar molt malament quan es va quedar *in albis* durant la seva presentació del TDR.)

In crescendo: va a més, augmentant gradualment.

(El nombre d'usuaris de les xarxes socials ha anat *in crescendo* els darrers anys.)

In extenso: tractar un tema àmpliament o copiar un text tot sencer, amb tota extensió, completament.

(La premsa va donar importància a aquell discurs que l'orador va publicar *in extenso*.)

In mente: en ment, intenció de realitzar alguna cosa que encara no s'ha dut a terme.

(Fa molt temps que tinc *in mente* fer un interrail per Europa.)

Lato sensu: per extensió

(El castellà, *lato sensu*, és una llengua moderna.)

Motu proprio: per pròpia iniciativa, espontàniament, voluntàriament.

(El culpable es va presentar *motu proprio* a la policia.)

Sic: “així”, posat amb la intenció d’indicar que s’han reproduït les paraules d’algú tal qual han estat escrites o dites.

(El president es va negar a reunir-se amb el candidat opositor perquè “està molt cansat i no té ganes de perdre el temps amb tonteries” (*sic*), segons va assenyalar un integrant del seu partit.)

Stricto sensu: estrictament, en sentit propi.

(Una revolta no és, *stricto sensu*, una revolució.)

Volens nolens: ho vulguis o no ho vulguis, tant se val, voluntàriament o per força.

(El Govern ha decidit, *volens nolens*, apujar els impostos aquest any.)

Expressions usades principalment en l'àmbit jurídic:

De facto: de fet, real, oficiós però no oficial, no de dret.

(Es va convertir el governant de facto després del cop d'estat.)

De iure: segons el dret, tant si és de fet (a la pràctica) com si no.

(L'altre Govern, el legal, tothom el reconeixia *de iure*.)

Dura lex, sed lex: la llei és dura/severa però és la llei.

(En un Estat de dret, el principi de *dura lex, sed lex* s'ha de considerar sagrat per el bé de tots.)

Ignorantia legis non excusat: la ignorància d'una llei no eximeix ningú, norma jurídica que defensa l'obligació del coneixement de la llei.

(En el Dret Romà, el principi d'*ignorantia legis non excusat* podia no ser aplicat pels menors.)

In dubio pro reo: en cas de dubte, benefici del dubte a favor de l'acusat.

(El jutge va aplicar el principi d'*in dubio pro reo* a l'acusat.)

Pacta sunt servanda: els pactes han de ser respectats, el contracte és llei entre les parts.

(La Convenció de Viena sobre el Dret dels Tractats entre Estats i Organitzacions Internacionals recull el principi *pacta sunt servanda* a l'article 26: “Tot tractat en vigor obliga a les parts y s'ha de complir.”)

Patria potestas: poder del pare/mare sobre els seus fills.

(Durant molts anys i a la majoria de cultures, la *patria potestas* ha caigut sobre la figura del pare.)

Persona non grata: persona indesitjable, que no ha de ser ben rebuda.

(Quan es desterraven ciutadans, eren declarats automàticament *persona non grata*.)

Sub iudice: sota la decisió del jutge, sota el control d'un jutjat.

(En aquell cas, la llibertat dels vuit acusats estava *sub iudice*.)

Expressions usades principalment en l'àmbit mèdic:

Coitus interruptus: coit interromput.

(Els mètodes anticonceptius moderns han substituït als mètodes més antics, especialment el *coitus interruptus*.)

Delirium tremens: “deliri tremolós”, psicosi tòxica associada a l'alcoholisme crònic, caracteritzada per terribles al·lucinacions i tremolors.

(Molts alcohòlics pateixen la patologia del *delirium tremens*.)

In vitro: “en un recipient de vidre”, en un medi artificial, laboratori.

(L'augment de l'edat en la que es decideix tenir fills està provocant un augment de clíniques de fecundació *in vitro*.) ≠ **In vivo** (en un organisme viu)

Placebo: fàrmac sense substàncies actives per tranquil·litzar el malalt.

(Les infermeres van donar un *placebo* al malalt de segona planta que estava tan alterat.)

Rigor mortis: rigidesa de la mort, utilitzat en la medicina forense i indica la rigidesa que adquireix un cadàver.

(El forense dijo que se trataba de una muerte muy reciente porque el cadáver no presentaba aún *rigor mortis*.)

Expressions usades principalment en els àmbits socioeconòmic i polític:

Curriculum vitae: document que conté les dades personals i els mèrits acadèmics i professionals d'una persona que sol·licita un lloc de treball o una plaça vacant.

(Després d'enviar el meu *curriculum vitae* a moltes empreses, una d'elles em va trucar per oferir-me feina.)

Dèficit: falta, mancança.

(La collita de blat presenta aquest any un *dèficit* de 10000 hectolitres.)

Per capita: per cap, per persona.

(Aquest país ha assolit un grau de producció *per capita* molt elevat.)

Prorrata / prorrateig (pro rata parte): terme econòmic que, substantivar, indica la part proporcional amb què cadascun dels membres d'una comunitat o societat ha de contribuir a una despesa comuna, part que toca a cadascuna de les persones entre les quals es distribueix quelcom. En proporció.

(En països com Espanya, existeix la *prorrata* de l'Impost sobre el Valor Afegit, IVA)

Ràtio / Ratio: “càlcul, compte”, quocient de dues magnituds o dues quantitats que són objecte de comparació.

(La *ràtio* adequada és de vuit infants per professor.)

Referèndum: per consultar, consulta als votants per ratificar acords polítics.

(La Generalitat de Catalunya demana la celebració d'un *referèndum* pel dret d'autodeterminació dels catalans.)

Superàvit: n'ha sobrat, sobrant, excés.

(S'ha aconseguit un *superàvit* pressupostari respecte al dèficit de l'any passat.)

Expressions d'origen cristià que s'usen en àmbits generals:

Inri: de la sigla llatina "*Iesus Nazareus Rex Iudaeorum*", puede hacer referencia a burla.

(No només es va arruïnar sinó que per més *inri*, el van denunciar per malversació de fons públics.)

(La tarda que plovia vaig rellicar i, per a més *inri*, vaig anar a parar damunt d'un toll d'aigua.)

Mea culpa: per culpa meva.

(El professor em va restar dos punts sencers perquè jo no havia llegit bé l'enunciat, per tant va ser *mea culpa*.)

Peccata minuta: falta lleu, assumpte de poca importància.

(Els diners que em deus són *peccata minuta* a comparació amb el que em deuen altres clients.)

Per saecula saeculorum: pels segles dels segles.

(L'obra de Shakespeare perdurará *per saecula saeculorum*.)

Rèquiem: missa que invoca al descans etern del Senyor, també pot designar la composició que un músic ha fet sobre la missa dels difunts, vol dir "adéu".

(El *Rèquiem* de guerra de Britten, de 1961, alterna textos de la Missa pro Defunctis en llatí i poemes de Wilfred Owen.)

RIP (*requiescat in pace*): descansi en pau.

(Les xarxes socials es van emplenar de les sigles *RIP* quan va morir el jove cantant tan estimat.)

Urbi et orbi: a la ciutat (Roma) i a tot el món, aplicat quan una informació es fa arribar arreu, publicada a tot el món.

(El famós actor va anunciar el seu casament *urbi et orbi*.)

(El Papa va impartir la tradicional benedicció *urbi et orbi* davant de milers de fidels.)

Expressions referides generalment a l'àmbit universitari:

Cum laude: amb lloança.

(Va obtenir el grau de Doctor *cum laude* per la Universitat de...)

(La seva tesi doctoral va ser qualificada d'excel·lent *cum laude*.)

Honoris causa: amb motiu d'honor, a títol honorífic, en reconeixement de mèrits.

(Durant la cerimònia, es van presentar els candidats a títols *honoris causa*.)

Expressions usades per referir-se a tòpics literaris:

Aurea mediocritas: mitjania d'or, preuada moderació, s'ha de fugir dels excessos.

(Era una persona molt senzilla, gens avariciosa, tot un exemple d'*aurea mediocritas*.)

Beatus ille: “feliç aquell”, tòpic literari referit a la felicitat de la bucòlica vida rural allunyada de la ciutat.

(*Beatus ille* que pot gaudir d’una segona residència allunyada de la ciutat i estar en contacte amb la natura i gaudir dels paisatges.)

Aforismes i expressions proverbials:

Ad Kalendas Graecas: mai, sense data determinada.

(Ell romandrà en aquest lloc de treball *ad kalendas graecas*.)

Alea iacta est: la sort ha estat llençada, els daus s’han tirat.

(El partit ha començat: *alea iacta est*.)

Audaces fortuna iuvat: la bona sort (fortuna) ajuda als audaçs, els que gosen, s’aventuren, volen.

(El pilot de carreres es va arriscar a les últimes voltes i va aconseguir la victòria: *audaces fortuna iuvat*.)

Cum grano salis: amb un gra de sal, és a dir, amb una mica de gràcia.

(El professor va demanar als seus alumnes que escrivissin els seus treballs *cum grano salis*.)

De gustibus non disputandum: a propòsit dels gustos no s’ha de discutir, “a gustos, colors”.

(Les dues amigues es discutien per quin era el millor color perquè una deia que era el rosa i l’altra el lila, la professora al sentir-les els hi va dir; *de gustibus non disputandum*.)

Errare humanum est: equivocar-se és d’humans i perdonar diví.

(El conferenciant es va equivocar en un tema però va saber veure-ho i va poder rectificar, *errare humanum est*.)

Facta, non uerba: fets, no paraules.

(La mare, que estava farta de renyar als seus fills perquè recollissin però encara més de que ells li demanessin perdó sense sentir-ho, va dir-los seriosament que volia *facta, non uerba*.)

Intelligenti pauca: per a l’intel·ligent calen poques paraules.

(El meu professor sempre deia *intelligenti pauca*.)

Mens sana in corpore sano: referència a la plenitud de l’ésser humà, un esperitat sa en un cos sa.

(Jovenal considerava que el ciutadà romà havia de participar en tots els àmbits de la vida: política, , econòmica, social...: *mens sana in corpore sano*.)

Nihil novi sub sole: “no hi ha res de nou sota el sol”, una situació ja viscuda es torna a repetir. expressió com a cloenda d’una activitat que es pot veure com a nova però que està normalitzada per la nostra societat, que ja és una realitat.

(Ella sabia que el seu marit tenia relacions amb una tercera persona: *nihil novi sub sole*)

(A twitter es critica molt: *nihil novi sub sole*)

Non plus ultra: no més enllà

(Aquest restaurant és el *non plus ultra* de Madrid.)

Veni, vidi, vici: dur a terme una activitat amb molta facilitat

(Vaig obrir l'examen de la prova selectiva i automàticament vaig saber que m'aniria bé: *veni, vidi, vici*.)

Verba volant, scripta manent: tot ha de quedar per escrit, el que està escrit roman, les paraules se'n van, desapareixen.

(En morir el pare, els fills iniciaren un litigi judicial que no va prosperar ja que el pare ja havia fet testament davant del notari: *verba volant, scripta manent*.)

Altres expressions d'ús general:

Cf. (confer): compara, imperatiu en forma abreviada en les citacions de textos.

(En el comentari de l'alumne hi ha *cf.* entre Plató i Aristòtil.)

Etcètera: les coses restants.

(Vull que em facis una llista amb els noms dels assistents d'avui, les seves dades, les seves preferències, el seu calendari d'assistència, *etcètera*.)

i.e. (id est): això és.

(La ciutat romana no valorava la figura de la dona, *id est* perquè hi havia misogínia)

Idem: el mateix (*id.*).

(El regal que em fan cada any per Nadal és *idem* al de l'any anterior.)

In situ: en el lloc que s'esdevé (x) fet, generalment per obres d'art.

(És molt millor veure La Mona Lisa *in situ* que des d'una fotografia.)

Inter nos: entre nosaltres, en confiança.

(“Us donaré una informació que ha de quedar *inter nos*: ...”)

Per se: per si mateix, essencialment per la seva vàlua, talent.

(Ha esdevingut Doctor en Llengües Orientals a l'edat de 27 anys *per se*.)

(És una persona agradable *per se*.)

Post scriptum: després d'allò escrit (igual que *post data*)

Sui generis: a la seva manera, d'una manera particular.

(Mai he arribat a entendre com és aquest actor; és una persona molt *sui generis*.)

Viceversa: girat el sentit, en sentit contrari, a la inversa.

(La mare em va demanar que posés les samarretes al prestatge de les camises i *viceversa*.)

Vid. / V. (vide): “mira”, imperatiu del verb *video* emprat en les referències bibliogràfiques.

(nota peu de pàgina, *vid.* pg 31 per més informació.)